

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»

Реєстраційний № _____

Завідувач кафедри _____

«__» _____ 20__ р.

**ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТІ
ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Кваліфікаційна робота
студентки IV курсу групи ЗСП-20
психолого-педагогічного факультету
спеціальності 231 Соціальна робота
Проненко Євгенії Михайлівни

Науковий керівник:

к.п.н., доцент Василюк Т.Г.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Проненко Євгенія Михайлівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікацій. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться « ___ » _____ 2024 року об ___ годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти із спеціальності 231 Соціальна робота, освітньо-професійної програми «Соціальна робота».

Адреса: Навчальний корпус №4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, буд., 79А.

Науковий керівник:

Василюк Тамара Григорівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету.

Рецензент:

Шимко Ія Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади проблеми дитячої інтеграції в інтернет середовище	7
1.1.Особливості дитячого віку	7
1.2.Позитивні і негативні аспекти впливу інтернет-середовища на розвиток дитини	12
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. Практичні аспекти формування безпечної поведінки дітей в кіберпросторі	19
2.1. Аналіз наявних практик формування безпечної поведінки в інтернеті	19
2.2.Програма формування безпечної поведінки в інтернеті	23
2.3.Методичні рекомендації батькам та педагогічним працівникам щодо правил безпечної поведінки в інтернеті	29
Висновки до другого розділу	34
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ складно уявити без інтернету, його можливості безмежні, а загрози і ризики неймовірно потужні. Розвиток кіберпростору настільки стрімкий, що звичайному, середньостатистичному користувачу досить складно слідкувати за змінами, які відбуваються в мережі. Постійний прогрес і розвиток інтернету зумовлює актуальність теми дослідження. Більше того, саме через динаміку онлайн-середовища, тема роботи буде актуальна завжди. Всі ми знаємо про можливості, які надає інтернет (навчання, робота, спілкування, розваги) тому в цій роботі не будемо зупинятись на світлій стороні онлайн світу, а спробуємо дослідити його темний бік, сповнений загроз, ризиків і небезпек для недосвідченого користувача та визначити якими засобами соціально-педагогічних технологій можливо досягти формування безпечної поведінки дітей в інтернеті.

Мета дослідження: теоретично визначити механізми формування та розвитку поведінки дітей в Інтернеті та розробити соціально-педагогічну програму формування безпечної поведінки.

Визначена мета дозволяє сформувати такі **завдання дослідження:**

1. Ознайомитись та проаналізувати інформацію з теми дослідження;
2. Окреслити коло небезпек, що можуть чатувати на дітей в інтернеті;
3. Розробити програму формування безпечної поведінки дітей в онлайн середовищі.

Об'єкт дослідження: кіберпростір як осередок ризиків і загроз для дітей.

Предмет дослідження: програма формування безпечної поведінки дітей в інтернеті.

Дослідженням проблеми формування навиків безпечної поведінки користувачів мережі Інтернет, займаються чимало світових науковців таких як: Дж. Палфрей, У. Глассер, К. Макклай, також цю проблему вивчають українські

науковці: О.Черних, А. Богданова О.Удалова, О. Швед, І. Лубенець, О. Кузнєцова.

В даній роботі зроблено спробу дослідити, які ризики та загрози існують для дітей в кіберпросторі, методи профілактики даних загроз, алгоритм дій для батьків і педагогів у разі настання небезпечних наслідків, розробити програму формування безпечної поведінки в інтернеті.

В ході дослідження, для реалізації вищезазначених завдань використовувались такі методи:

- *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення,
- *емпіричні* (аналіз педагогічного досвіду).

Практичне значення дослідження полягає у створенні програми формування безпечної поведінки в інтернеті, яку можуть використовувати як педагоги так і батьки.

Дана робота присвячена дослідженню технологій формування безпечної поведінки в інтернеті дітей, оскільки вони є найбільш вразливою категорією користувачів мережі і саме вони найчастіше стають жертвами онлайн злочинів та саме їх права і свободи найчастіше порушуються.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ІНТРЕНЕТ СЕРЕДОВИЩЕ

1.1 Особливості дитячого віку

На сьогоднішній день інтернет є одним з інструментів соціалізації дітей, який може як позитивно так і негативно впливати на їх розвиток. Цифрове середовище поглинає усе більше людських практик, надаючи, з одного боку, нові можливості, а з іншого - створюючи нові ризики. Процес діджиталізації нашого життя відбувається так швидко, що ми не завжди можемо зрозуміти де чекати на небезпеку у інтернет середовищі і як убезпечити наших дітей від цієї небезпеки.

У більшості випадків батьки доволі легковажно ставляться до знайомства дитини з інтернетом, яке відбувається хаотично, навмання, без жодних правил, можна сказати «наосліп». Проте, має сенс враховувати особливості дитячого віку. Візьмемо за основу вікову періодизацію американсько-німецького психолога Еріка Еріксона, який відомий саме своєю Теорією психосоціального розвитку. Вікова періодизація Еріксона – це не тільки теорія поетапного розвитку особистості людини від народження і до смерті, це база у віковій психології, вивчення якої стане у пригоді не тільки педагогам, а й свідомим батькам.

Ерік Еріксон вважав, що розвиток особистості відбувається через проходження певних стадій (етапів). Кожна стадія ґрунтується на досвіді здобутому на попередньому етапі і закладає фундамент для наступних періодів розвитку особистості. На кожному етапі розвитку людина переживає конфлікт, який є поворотним моментом у її розвитку. Завдяки цим конфліктам особистість людини набуває шанс сформувати певну психологічну якість, яка стане її психологічною силою і буде слугувати до кінця життя, або ж у разі невдалого завершення конфлікту, в індивіда можуть не розвинутися якості, навички необхідні для формування сильного Еґо.

Вік	Конфлікт	Важливі події	Результат успішного розвитку
Немовля (від народження до 18 міс.)	Базова довіра- базова недовіра	Годування	Надія
Раннє дитинство (2-3 роки)	Автономія- сором та сумніви	Привчання до туалету	Незалежність
Дошкільний вік (3-5 років)	Ініціатива- провина	Дослідження світу	Цілеспрямованість, наполегливість
Молодший шкільний вік (6-11 років)	Компетентність- неповноцінність	Навчання в школі	Компетентність, оволодіння знаннями та вміннями
Підлітковий вік (12-18 років)	Ідентичність- рольова плутанина	Соціальні зв'язки	Самовизначеність
Рання зрілість (19-29)	Близькість- ізоляція	Особисті стосунки	Кохання
Середній вік (30-64)	Продуктивність- застої	Робота і батьківство	Турбота, творчість
Пізня зрілість (65 до смерті)	Цілісність Его- відчай	Підведення підсумків	Мудрість

Перша стадія психосоціальної теорії Еріка Еріксона починається від народження і триває до 18 місяців. В цей період у малюка закладається базова довіра або недовіра до світу, залежить це від того чи задовольняють батьки, або особи, що їх замінюють, базові потреби малюка у безпеці, годуванні, теплі, ніжності, турботі і любові. Еріксон вважав цю стадію найголовнішою в житті людини. Якщо конфлікт вирішено в позитивному напрямку – формується надія яку Еріксон описував як відкритість до досвіду, пом'якшену певною настороженістю щодо можливої небезпеки. У тому разі, якщо конфлікт вирішено в негативі – у дитини розвивається страх і впевненість у сумбурності і непередбачуваності світу.

Другий етап періодизації характеризується розвитком особистого контролю, припадає на вік 2-3 роки. На цьому етапі діти здобувають невеличку незалежність, їм відкривається можливість приймати прості рішення щодо своїх бажань. Однак, щоб досягти цього дитині необхідно контролювати ситуацію і навчитися робити вибір. Основна задача цього етапу – розвиток почуття особистого контролю над фізичними навичками і відчуття незалежності, тобто навичка контролювати свої тілесні функції (привчання до туалету) призводить до відчуття контролю та почуття незалежності. Успіх на цьому етапі стає підґрунтям для подальшого усвідомлення самоконтролю та незалежності дитини. Діти, які відчувають сором та труднощі під час проходження цієї стадії в подальшому можуть бути схильні до сумнівів та сорому.

Третій етап періодизації припадає на дошкільний вік (3-5 років). Через гру діти заявляють про владу та контроль над оточуючим світом, проявляють ініціативність, ставлять багато запитань. Якщо значимі дорослі будуть ігнорувати малюка, то у нього може розвинутися почуття провини за те, що він заважає. На цьому етапі важливо підтримувати ініціативність дитини, зменшити тиск та контроль. Це дозволить сформуватися відчуттю впевненості

у собі, приймати самостійно рішення. Успіх на цьому етапі призведе до розвитку такої якості, як цілеспрямованість.

Четвертий етап вікової періодизації за Еріком Еріксоном відбувається в молодшому шкільному віці, від 6 до 11 років. Це час активного навчання і соціальної взаємодії. Тепер важливу роль у житті дитини, окрім батьків, відіграють вчителі і однолітки. Адаже спілкування з ровесниками стає джерелом формування самооцінки дитини, у якої в цей час загострюється потреба відчувати схвалення. На цьому етапі формування, перед особистістю постає виклик впоратися з академічними та соціальними вимогами. Від цього буде залежати успіх або поразка проходження четвертого етапу. Діти, які отримують заохочення, схвалення, підтримку від батьків, педагогів та ровесників досягають почуття компетентності і віри у власні сили, якщо ж ситуація протилежна – дитина отримає невпевненість у собі, у своїй здатності досягати поставленої мети.

П'ята стадія психосоціального розвитку припадає на підлітковий вік (12-18 років). На даному етапі формується ідентичність, особі важливо отримати відповіді на питання «Хто я?», «Який я?», «Що для мене важливо?», «Чого я хочу?», «Ким я хочу бути?». Якщо вдасться вирішити ці питання – людина буде незалежна, з розвинутим почуттям власної гідності, вірності собі, своїм ідеалам, якщо ж на даному етапі підліток не зможе знайти для себе відповіді на такі фундаментальні питання – буде невпевнений у собі і розгублений зі слабким почуттям власної гідності із плутаниною у своїх соціальних ролях.

Оскільки тема нашої роботи стосується дітей і дитячого віку, тобто від народження і до 18 років, можемо завершити розглядати вікову періодизацію п'ятою стадією.

Знайомство дитини з цифровим середовищем, відбувається не раніше ніж на третій стадії психосоціального розвитку, тобто у віці 3- 5 років.

Як вже зазначалось, це період, коли у дитини з'являється зацікавленість і ініціативність у взаємодії з оточуючим середовищем. Цей період ми часто називаємо періодом «Чому?», адже в цей час малюк починає завалювати людей питаннями, йому все цікаво, все потрібно, йде активний розвиток мовлення. Батьки, намагаються усіляко заохочувати дитя і підключають у цей процес різноманітні гаджети, зазвичай це смартфон, планшет, ноутбук.

Потрібно одразу зазначити, що неприпустимо давати дитині девайс з метою чимось її зайняти, щоб не заважала. Взагалі, на цьому етапі неможна залишати дитину один на один з пристроями, оскільки це небезпечно як для фізичного так і для психічного здоров'я дитини.

Найчастіше діти дошкільного віку використовують інтернет для перегляду відео, мультфільмів, або для ігор. Педіатри наголошують - для дітей віком 5 років екранний час не може перевищувати 1 години на добу. Уразі якщо час перебування перед екраном ненормований неминуче відбувається негативний вплив на розвиток дитини, який може виражатись у затримці розвитку мовлення, затримці психологічного розвитку, дефіциту уваги, поганій соціалізації у дитячих колективах. Треба пам'ятати, що дитина навчається говорити, через спілкування з оточуючими людьми, а не через відео, на якому хтось говорить, нехай навіть цікаву інформацію - не виникає потреби у взаємодії, немає мотивації до відповіді. Існують дослідження, якими встановлено, що діти які багато часу проводили перед екраном у дошкільний період, у початковій школі мають гірші результати на тестах з читання і можуть виявляти дефіцит уваги.

Блакитне світло, що випромінюють екрани також має вплив на здоров'я дитини – воно пригнічує гормон мелатонін, через що погіршується сон. На думку вчених до 18 місяців підпускати малюка до екранів не припустимо. І так само під час взаємодії батьків з дитиною, користуватися гаджетами не рекомендується. Як стверджує психологиня, віцепрезидентка ізраїльської компанії EDU-Consulting Альона Даценко-Володіна, у цьому віці

формується базова довіра дитини до світу, формується прив'язаність до матері, закладається основа майбутніх стосунків з людьми. Дуже важливо в процесі годування дитини, щоб увага мами була концентрована на малюкові, а не на гаджеті, тому що дитинка слідкує за маминим виразом обличчя та її емоціями. Це своєрідне спілкування без слів і через використання гаджетів можна втратити цей важливий контакт з дитиною.

У віці 5 років можна дозволити перегляд навчальних відеоматеріалів, але тільки у присутності батьків, не більше ніж 30 хвилин на день. Бувають ситуації, коли дворічних малюків годують перед екраном, тому що по-іншому дитина не їсть, але це не є нормою і треба знайти причину через яку дитина не їсть без мультиків: можливо їжа не до смаку, або щось болить, або ж просто не голодна. Екран привертає увагу малюка: багато кольорів, динамічна картинка, весела мелодія, але у цей час увага дитини не концентрована на їжі. Використання гаджета під час годування дитини – це не тільки надмірний екранний час, а ще й негативний вплив на травлення дитини.

1.2. Позитивні і негативні аспекти впливу інтернет-середовища на розвиток дитини

Що старшою стає дитина, то збільшується кількість інтернет-загроз. Окрім, згаданого вище, надмірного екранного часу є ціла низка більш небезпечних явищ. З метою захисту користувачів в онлайн середовищі Кіберполіцією України створено сучасний класифікатор онлайн загроз. Досвід створення подібного класифікатора є лише у декількох провідних країн світу, зокрема у Великої Британії. До українського класифікатора було включено найкращі напрацювання світової спільноти, та наданий більш розширений та структурований вигляд, який максимально відповідає українським реаліям та нашому контенту[11].

Даний класифікатор включає такі елементи:

1. Дезінформація та маніпуляція.

2. Порушення авторського права
3. Пропаганда насильства, терористичної та екстремістської діяльності.
4. Розповсюдження через Інтернет заборонених та обмежених до продажу товарів та послуг.
5. Шахрайство в онлайн просторі.
6. Доступ дітей до шкідливого контенту.
7. Жорстоке поводження з дітьми в мережі інтернет, сексуальна експлуатація та розбещення дітей у кіберпросторі.
8. Надмірне використання екранного часу.
9. Кіберпереслідування та кіберцькування.
10. Пропаганда суїциду та самокалічення.

Потерпілими від даних протиправних дій може стати будь-хто, як дорослий так і дитина. Але є певні онлайн-ризики, що загрожують переважно дітям. До таких відноситься:

1. Жорстоке поводження з дітьми в мережі інтернет, сексуальна експлуатація та розбещення дітей у кіберпросторі. Онлайн-грумінг — це процес комунікації із дитиною в Інтернеті, під час якого злочинці налагоджують довірливі стосунки із дитиною з метою сексуального насильства над нею у реальному житті чи онлайн – це коли вони змушують дітей робити виконувати певні сексуальні дії перед камерою. Злочинці свідомо будують своє спілкування із дитиною таким чином, аби викликати в неї теплі почуття та довіру, показати що вона цінна та унікальна. Вони можуть прикидатися однолітками дитини, пропонувати роботу моделлю, дарувати подарунки тощо. Згідно міжнародних експериментів, щонайменше за 18 хвилин злочинець може отримати інтимні фото від дитини. У 2022-2023 роках

національна гаряча дитяча лінія “Ла Страда-Україна” отримала 1047 запитів щодо онлайн-грумінгу.

Ще однією проблемою може стати сексторшен – налагодження довірливих стосунків із дитиною в Інтернеті з метою отримання приватних матеріалів, шантажування та вимагання додаткових матеріалів чи грошей. За статистикою американської організації Thorn, 68% випадків вимагання не закінчуються, навіть якщо дитина відправила злочинцю те, що його цікавило.

За даними дослідження проведеного благодійною організацією «Служба порятунку дітей» у партнерстві з Уповноваженим президента України з прав дитини майже чверть дітей в Україні потрапляли принаймні в одну із ситуацій сексуального насильства чи експлуатації в інтернеті. Найчастіше - це запитання про інтимні частини тіла, прохання надіслати свої оголені фото чи відео й надсилання дітям порнографічних матеріалів.

Кібербулінг – це булінг (цькування) із використанням цифрових технологій. Він може відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах. Це неодноразова поведінка, спрямована на залякування, провокування гніву чи приниження тих, проти кого він спрямований.

2. Ризики шкідливого контенту. Що таке шкідливий контент в інтернеті? Це матеріали, що заохочують до небезпечної або незаконної діяльності, яка загрожує серйозною фізичною шкодою або смертю: фейки (спілкування від імені іншої особи), небажаний сексуальний контент, контент, що зображує насильство, контент, що зображує нанесення собі шкоди, порнографічний. Приклади шкідливого контенту відео та фото контент, на якому зображено: удушення – ігри з задухою, утопленням або підвішуванням, поїдання неїстівних предметів; використання зброї; вживання небезпечних предметів і речовин, які не є продуктами харчування і можуть викликати отруєння або іншим способом завдати шкоди своєму здоров'ю; інструкцію, як

створити вибуховий пристрій; насильство – зображення справжніх бійок або інших епізодів насильства; рекламу, вживання, виготовлення наркотичних речовин; позитивне ставлення до харчових розладів; порнографічні матеріали.

Вплив від шкідливого контенту може проявлятися у психологічній травматизації від побаченого, появою нав'язливих страхів, нормалізацією насильства, ранніх статевих відносин, ризикованої поведінки.

3. Ризики поведінки. Це добровільні дії дитини в інтернеті. Секстинг – це надсилання інтимних фото або відео із використанням сучасних засобів зв'язку. Діти можуть надсилати такі матеріали як знайомим, так і не знайомим їм у реальному житті людям. І з багатьох причин секстинг цікавий для дітей: з його допомогою вони вивчають власну сексуальність, виражають довіру, а ще часто вважають, що це безпечніше, ніж сексуальні стосунки. Також діти надсилають такі зображення, аби пофліртувати або із бажання отримати комплімент та привернути до себе увагу. Секстинг може призвести до дуже тривожних наслідків. Матеріали подібних переписок можуть бути оприлюднені, що часто призводить до кібербулінгу та булінгу дитини у школі. Крім того, коли дитина вже у дорослому віці вступає до вищого навчального закладу чи шукає роботу, то інформацію про кандидатів часто перевіряють в Інтернеті і такі матеріали можуть завадити здійснити мрію.

4. Інтернет – залежність - проблема яка не з'являється на пустому місці, це тільки вершина айсбергу, яка стоїть на цілій низці не вирішених внутрішніх сімейних проблем.

Дитина неусвідомлено намагається закрити свої потреби, які не закривають батьки, наприклад компенсація потреби у системності, порядку і контролю. Для кожної людини вкрай важливо, щоб її щоденне життя підпорядковувалось визначеній системі, щоб було контрольоване і зрозуміле – це дає відчуття захищеності і безпеки. Для дитячого і підліткового віку характерним є захоплення різноманітними заняттями, колекціонування чогось.

Якщо життя дитини не має сталого регламенту, не підпорядковується якимось графікам, то вона починає шукати зовнішнього регламенту, це ті ж самі комп'ютерні ігри, де дитина може щось контролювати, на щось впливати, щось самостійно вирішувати, проходити рівень за рівнем і це дає відчуття контролю. Тож можна сказати, що діти чие життя, батьки, наповнили певними систематичними заняттями спортом, творчістю, колекціонуванням мають менше шансів здобути інтернет-залежність.

Іншою причиною інтернет-залежності може бути компенсація потреби у спілкуванні. Оскільки у батьків не завжди є час відповідати на питання своїх дітей, у нагоді стає інтернет, який відповість на питання негайно, а не тоді коли з'явиться час і бажання. І зазвичай справа не в тому, що батьки багато працюють, вони можуть мати безліч особистих справ, проводити час в соціальних мережах, або взагалі не виявляти бажання емоційно спілкуватися з дітьми.

Компенсація потреби у спілкуванні з однолітками також може стати причиною інтернет-залежності. Дуже часто у дітей і підлітків виникають проблеми у спілкуванні з однолітками і тут вони поринають у свої гаджети, тому що в мережі ніхто не бачить як ти виглядаєш, ніхто не чує що ти заікаєшся і т.д. Можна встановити будь-яку фотографію, вигадати ім'я і бути яким завгодно, до того ж написати в інтернеті можна те, чого сказати дитина не може. Саме це приваблює дітей, адже багато з них не володіють навичками спілкування.

Компенсація потреби у схваленні. В онлайн-середовищі дитина може закривати свої потреби у схваленні, якщо батьки її не хвалять, не пишаються нею, критикують, до речі за критику діти сприймають не тільки пряме зауваження, а й відсутність схвалення її дій, невдоволений вираз обличчя батьків, порівняння з іншими дітьми.

5. Пропаганда суїциду та самокалічення

В цифровому середовищі серед дітей та підлітків дедалі більшого розповсюдження набирають так звані групи смерті та різноманітні челенджі з ризикованою поведінкою.

Групи смерті створюються, як закриті спільноти в соціальних мережах, в яких підлітки виконують різноманітні самотравмуючі завдання, поступово складність завдань підвищується і закінчується самогубством дитини. Всі ці дії підлітки фіксуються на відео, або вони відбуваються в прямих ефірах закритих спільнот, після чого такі відео зловмисники продають в даркнеті («темний інтернет» - абсолютна анонімна, нерегульована і нікому не підзвітна частина інтернету, доступ до якого здійснюється через спеціальне програмне забезпечення.)

Дослідження серед школярів нашої держави свідчить що майже 82 % дітей відомо про діяльність так званих груп смерті більше ніж 8 % учнів згодні взяти участь у подібних іграх та 8 % не виключає такої можливості тобто на сьогодні більш ніж 16 % вітчизняних школярів складають потенційну групу ризику[11].

5. Розповсюдження через інтернет заборонених та обмежених до продажу товарів та послуг. На сьогоднішній день розповсюдження наркотиків та інших заборонених та шкідливих препаратів у світі дедалі частіше здійснюється саме з використанням загальної мережі інтернет за даними соціологів 18 відсотків українських підлітків вже вживали наркотики майже кожний четвертий школяр зіштовхувалися в інтернеті з пропозицією придбати алкоголь чи наркотики.

Проте окрім онлайн-ризиків і загроз інтернет має і багато позитивних якостей для наших дітей, якщо ним не зловживати, дотримуватись певних правил, про які піде мова у наступних розділах даної роботи, то інтернет дарує позитивні можливості такі як: спілкування з друзями і родичами, які перебувають в інших міста і країнах, отримання якісної дистанційної освіти,

самоосвіти, самовдосконалення, освоєння технології комунікації, електронної грамотності, цікаве дозвілля та відпочинок.

Висновки до першого розділу

На сьогоднішній день кожен другий житель планети має доступ до мережі-інтернет. Сучасні діти не уявляють свого життя без онлайн-світу, соціальних мереж, комп'ютерних ігор, для них це так само очевидно, як для нас – світло чи вода в оселі.

Інтернет створює безліч можливостей для розвитку і розваг, проте однією його особливістю є відсутність державних кордонів і анонімність, що створює для злочинців з усього світу можливість спілкування одне з одним, обмін досвідом і рекомендаціями встановлення контакту з дитиною з метою вчинення злочинів, продажу матеріалів сексуального характеру й навіть гвалтування дітей, перебуваючи на іншому материку.

Треба пам'ятати, що діти є найуразливішою частиною користувачів інтернетом. По всьому світу 750 000 злочинців встановлюють довірливий контакт із дітьми з метою вчинення сексуального насильства.

Для безпечної інтеграції дитини в онлайн-світ та придбання першого власного гаджету з доступом до інтернету необхідно пересвідчитись, що дитина знає правила безпечної поведінки онлайн, а також володіє достатнім рівнем критичного мислення, щоб протистояти віртуальним загрозам.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ В КІБЕРПРОСТОРИ

2.1 Аналіз наявних практик формування безпечної поведінки в інтернеті

Що старшою стає дитина, то важче обмежити її час онлайн. Багато батьків купують своїй дитині перший власний смартфон з початком навчання у початковій школі, проте варто відповісти на питання для чого це моїй дитині? Якщо це потрібно для підтримання зв'язку – достатньо звичайного кнопочового телефону без доступу в інтернет, або смартгодинника.

Необхідно встановити чіткі правила користування інтернетом та гаджетом, яких будуть дотримуватись і батьки. Наприклад, можна визначити скільки часу дитина може проводити онлайн, що вона може там робити (слід пам'ятати, що реєструватися у соціальних мережах можна тільки з 13 років), визначити місця де діє заборона на користування гаджетом (наприклад ванна кімната, місця прийому їжі), де можна заряджати гаджети (не рекомендується дозволяти дитині заряджати гаджет у власній спальні під час сну), чудовим кроком для регулювання часу онлайн буде встановлення лімітів екранного часу безпосередньо на гаджеті, встановлення програм батьківського контролю (Google Family Link), але слід наголосити: технічні налаштування обмеження доступу до шкідливого контенту – часткове вирішення проблеми і лише для маленьких дітей. Ніякі обмеження і заборони не будуть ефективними без регулярних відкритих бесід і довірливих стосунків.

Також слід обговорити з дитиною, що профіль в соціальних мережах обов'язково має бути закритим, що не можна спілкуватися з незнайомцями в інтернеті так само як і на вулиці, що інформацію і фотографії, які потрапляють в інтернет залишаються там назавжди, навіть коли ми видаляємо її з нашої сторінки. Все це можна оформити у вигляді сімейної угоди користування інтернетом. До створення якої обов'язково, має бути залучена дитина.

Неодмінно, слід розповісти юному користувачу інтернету, у разі якщо він натрапить в інтернеті на контент, який здатен його засмутити, шокувати, або збентежити – він має розповісти про це батькам, що вони не сваритимуть його, не критикуватимуть, а зрозуміють, допоможуть і пояснять. Якби ми не старалися убезпечити користування інтернетом для дітей, все-одно, залишається ризик натрапити на контент, який містить сцени насильства, порнографії і т.д. За результатами дослідження «Сексуальне насильство над дітьми та сексуальна експлуатація дітей в інтернеті в Україні» були отримані такі дані: уперше побачили порнографічний контент в інтернеті 39,8% дітей у віці 8-10 років. З них 59,8% не очікували побачити такий контент. 73,6% потрапили на контент через рекламу на сайті. 51,8% побачили такий контент у соціальних мережах. 20,7% - в онлайн-іграх. Вік першого контакту зменшується.

Кожна родина самостійно визначає правила користування інтернетом для своїх дітей, очевидно що ця взаємодія повинна бути корисною для розвитку дитини, не спричиняти шкоди її фізичному та психічному здоров'ю; не порушувати рівноваги взаємодії з оточуючим середовищем; не шкодити живому спілкуванню дитини з однолітками та іншими людьми. Задля безпеки своєї дитини батьки мають правильно налагодити систему «дитина-гаджет-Інтернет». У комплекті з першим гаджетом має йти розмова, в ході якої батьки пояснять дитині, що інтернет – це не тільки про розваги, що існують правила поведінки в мережі, дотримання яких забезпечить її безпеку, що це і особиста відповідальність дитини. З появою гаджету такі розмови мають бути регулярними.

Наразі існує досить багато літератури, відеоматеріалів, різноманітних гайдів, ресурсів де розкривається тема забезпечення безпеки дітей в онлайн-середовищі. Нажаль, серед батьків такі матеріали не користуються особливою популярністю, оскільки суспільство недооцінює роль інтернету в сучасному світі і не може в повній мірі досягнути ступінь

онлайн-небезпек, батьки переймаються, здебільшого, безпекою дітей на вулиці, на дорозі, в темний час доби, побутовою безпекою вдома.

З метою виправлення даної ситуації державними органами влади, в особі Міністерства цифрової трансформації на платформі «Дія. Цифрова освіта» було створено освітній серіал для батьків «Безпека дітей в інтернеті», який пояснює батькам як убезпечити дітей від шкідливого контенту, цькування, суїцидальних інтернет-спілок, сексуальної експлуатації в інтернеті. Складається серіал з 10 серій, після перегляду яких можна пройти підсумковий тест, щоб перевірити свої навички. Цей серіал не єдиний освітній проєкт про безпеку в кіберпросторі, створений Міністерством цифрової трансформації. Мінцифри приділяє досить багато уваги питанню створення безпечного інтернет-середовища для дітей і вже створило чимало продуктів присвячених цій темі - це і серіали як для батьків так і освітян, а також підлітків, різноманітні гайди, відеокурси, рекомендації.

Міністерство цифрової трансформації у співпраці та за інформаційної підтримки ЮНІСЕФ в Україні, Міністерства освіти і науки України, Координаційного центру з надання правової допомоги та Міністерства юстиції України запустило чат-бот «Кіберпес» для боротьби з кібербулінгом. Даний застосунок буде цікавий і корисний дітям, батькам і педагогічним працівникам. Інтерактивний бот у Telegram і Viber допоможе швидко та доступно дізнатись, як можна самостійно видалити образливі матеріали з платформ соціальних мереж, а також куди звертатись за допомогою.

Позитивним кроком є створення Урядової консультаційної лінії з питань безпеки дітей в інтернеті 1545*3. Було б доцільно транслювати соціальну рекламу, про онлайн-загрози на телебаченні, щоб привернути увагу та збільшити обізнаність суспільства.

Безперечно неможна недооцінювати роль закладу освіти у формуванні безпечної поведінки дітей в інтернеті. Так, стартувала реформа шкільного курсу інформатики, тепер на уроках інформатики діти будуть вивчати, окрім іншого, основи цифрової та медіаграмотності, що безперечно буде мати позитивний вплив на формування безпечної поведінки онлайн. До того ж самі освітяни дедалі частіше підвищують свій рівень компетентності в цифровій та медіаграмотності.

Кожен вчитель має розуміти, що робити у випадку настання онлайн-ризиків і загроз для його учнів, як розмовляти з дитиною, куди звертатись, від яких дій варто утриматись. Дуже добре коли в закладі працюють не номінальні психолог і соціальний педагог, а люди які розуміють, що передбачають їхні посади. Працюючи в тандемі, вони можуть створити курс присвячений безпечному онлайн-середовищу, проводити діагностику, корекцію, якщо є така необхідність, ділитися цінною інформацією учнями та підвищувати рівень обізнаності батьків. Психологічна служба своєю роботою має досягти такого рівня довіри учнів, щоб ті розуміли, що соціальний педагог і психолог завжди на їх боці і вони завжди можуть звернутися за допомогою чи порадою.

Вагомий вплив на формування безпечної поведінки дитини в інтернеті мають її однолітки та друзі. Бажання бути «як всі», мати приналежність до групи однолітків, і водночас виділятися, але не бути ізгоєм – це все типове для підлітків. Інтернет дає можливість бути на «одній хвилині» з друзями, адже для дітей важливо обговорювати між собою нові фільми та пісні, хвалитися пройденим рівнем у онлайн-грі, отримувати більше вподобайок та схвальних коментарів під своїми публікаціями в соціальних мережах. Дуже часто діти піддаються колективній думці. Це відбувається, зокрема, і в інтернеті, тоді втрачається власна індивідуальність і відключається критичне мислення, що може призводити до таких інтернет-ризиків як кібербулінг та участь у різних ризикованих квестах (адже друзі там приймають участь). Для профілактики таких явищ необхідно допомогти дитині зберегти

власну індивідуальність і неповторність, розповідати про етичне спілкування в мережі, що образи онлайн теж болючі, що ніхто не має права цькувати інших людей, про відповідальність за булінг.

Розповідаючи дитині про так звані «групи ризикованої поведінки» дорослим не варто згадувати назв таких груп і докладно їх описувати, адже дітям цікаво досліджувати те, що небезпечно й лякає дорослих, варто звернути увагу дитини на мету з якою злочинці створюють ці спільноти, а метою, зазвичай, є отримання коштів за продаж відео на яких діти виконують ризиковані дії. Проводячи час з дитиною, варто приділяти увагу іграм і вправам на розвиток критичного мислення.

2.2 Програма формування безпечної поведінки в інтернеті

Ефективними формами соціально-педагогічної роботи соціального педагога щодо формування безпечної поведінки в інтернеті можуть бути мобільні курси, консультативні пункти, тематичні заходи, тематичні бесіди, позакласні гуртки, загальношкільні акції, лекторії, дискусійні клуби, семінари.

Доцільними будуть такі методи роботи: проєктивні методики, опитування (анкетування, тестування), групові та індивідуальні консультації, тренінги, заняття з елементами тренінгу.

Перед початком проведення Програми формування безпечної поведінки в Інтернеті, доцільно провести інформаційну бесіду з батьками. Під час якої акцентувати на важливості спільної роботи з даної проблеми, надати батькам актуальну інформацію щодо ризиків і загроз в онлайн-просторі, ознайомити з зовнішніми ознаками, за якими вони зможуть зрозуміти, що з дитиною щось відбувається, надати перелік громадських організацій та проєктів, які надають допомогу дітям, що зазнали онлайн-насилля.

№	Назва	Короткий зміст	Тривалість
Заняття № 1 «Інтернет – загрози чи можливості» Мета: дослідити позитивний і негативний вплив Інтернету на життя сучасної людини. Ознайомити дітей з ризиками і загрозами, які існують в Інтернеті, визначити шляхи їх подолання. Закріпити навички працювати в групах, висловлювати свою думку та аргументовано її відстоювати. Вікова група: молодші школярі (6-10 років).			
1	Вступне слово	Актуалізувати знання дітей про онлайн-світ, насамперед, що таке інтернет, для чого його створили, чим вони займаються в інтернеті, якими соціальними мережами і месенджерами користуються, в які онлайн-ігри грають.	10хв.
2	Вправа «Надійний пароль»	Розповісти про способи створення надійних паролів. Запропонувати створити свій надійний пароль, використовуючи отримані знання.	5хв.
3	Мультик «Хаппі та її суперсила»	Перегляд мультфільму, який піднімає тему безпеки спілкування в інтернеті з незнайомцями»	10хв.
4	Враження від мультика	Обговорення мультфільму. Як діти його зрозуміли, чи бували у схожих ситуаціях, що зробили якби опинились на місці черепашки Хаппі.	5хв.
5	Гра «Врятувати Гуглика»	Зачитуємо дитині проблему з якою зіштовхнувся Гуглик і рішення яке	5хв.

		він прийняв, якщо дитина згодна – лайк (великий палець догори) якщо не згодна – дизлайк (великий палець донизу)	
6	Вправа «Можна/неможна»	Пропонуємо дітям трохи порухатися. Соціальний педагог читає твердження що можна і не можна робити в інтернеті. Якщо діти згодні – вони активно рухаються, топають ніжками, плескають в долоні, якщо не згодні – завмирають на місці.	5хв.
7	Прощання	На пелюстках паперової квітки діти по черзі пишуть чого вони очікують від свого перебування в Інтернеті (спілкування, цікаве дозвілля...)	3хв.
Заняття № 2. «Ризики і загрози в Інтернеті» Мета: Актуалізувати знання учнів про ризики і загрози в Інтернеті. Визначити, як онлайн-світ може впливати на офлайн-життя, куди звертатися по допомогу. Дезінформація, як розпізнати фейк. Вікова категорія: підлітки (12-15 років)			
1	Вітання. Вступне слово	Інтернет – невід’ємна частина життя. Інтернет – джерело можливостей та небезпек. Інтернет – це океан, у якому не вмючи плавати можна потонути.	10 хв.

2	Вправа «Мозковий штурм»	Учні мають сказати, які загрози є в інтернеті, які наслідки можуть бути, куди звертатись у разі таких загроз.	10 хв.
3	Інформаційна довідка	Після відповідей учнів соціальний педагог проговорює, ті ризики, які не були названі і зачитує офіційну статистику.	5хв.
4	Соціальна реклама	Перегляд соціальних відеороликів для наочності ризиків і загроз	5хв.
5	Вправа «Ситуація»	Учні працюють у парах. Кожна пара отримує картку з описом ризикованої ситуації чи події. Потрібно охарактеризувати загрозу та вказати куди звернутися за допомогою	10хв.
6	Антифейкова інтелектуальна гра	Соціальний педагог транслює презентації з новинами, учні мають сказати правда чи фейк, на що вони звертають увагу, коли вирішують.	10хв.
7.	Прощання	Учні разом з соціальним педагогом складають пам'ятку безпечного користування Інтернетом	5хв.

Заняття № 3 «Правила безпечного спілкування в мережі. Кібербулінг»

Мета: актуалізувати знання учнів з безпечного спілкування онлайн, небезпеки спілкування з незнайомцями, негативними наслідками секстингу та кібербулінгу. Розвивати критичне мислення, збереження власної індивідуальності. Розвивати вміння логічно і послідовно висловлювати власну думку, коректно доносити її до співрозмовника. Розвивати самоповагу та повагу до честі і гідності інших людей.

Вік: підлітки 12-16 років			
1	Привітання. Вступне слово	Актуалізувати у учнів знання про проблеми спілкування в інтернеті.	10хв.
2	Вправа «Мозковий штурм»	Діти дають відповідь, на питання що таке секстинг, онлайн-грумінг, сексторшен, кібербулінг, Хто може стати жертвою цих ризиків, хто є агресором.	10хв.
3	Соціальна реклама	Перегляд відео про небезпеку спілкування з незнайомцями в Інтернеті (секстинг, онлайн-грумінг, сексторшен)	10хв.
4	Вправа Ситуація	Діти працюють у парах. Кожна пара отримує картку з описом кризової ситуації. Необхідно подумати чому така ситуація могла виникнути, чинники, що сприяють її виникненню, як герою безпечно вийти з неї, до кого звернутися по допомогу.	15 хв.
5	Інформаційна довідка	Соціальний педагог розповідає про різноманітні служби підтримки для дітей, що зазнали насилля в інтернеті, роздає пам'ятки з контактами цих служб	5 хв.
6	Соціальна реклама	Перегляд відеоролику про кібербулінг	5хв
7	Вправа «Портрет булера»	Кожен по черзі пише на дошці рису характеру притаманну булеру	5хв

8	Вправа «Наш кодекс спілкування»	Діти разом з соціальним педагогом складають Кодекс спілкування в мережі	10хв
9	Прощання	Пишемо на стікерах, чи змінило в нас щось це заняття.	5 хв.

Заняття № 4 «Інтернет-залежність»

Мета: ознайомити дітей з проблемою та її наслідками. Надати інструментарій для визначення у себе ознак Інтернет-залежності. Розвивати навички саморегуляції, самопомоги, критичного мислення, самоаналізу під час перебування в мережі.

Вікова категорія: 6-17 років.

1	Привітання. Вступне слово	Розкриття змісту поняття «Інтернет-залежність», актуалізація проблеми	5хв.
2	Тест (так, ні, не знаю)	Учні проходять коротке тестування щодо їх взаємодії з онлайн-світом. Питання: в інтернеті можна проводити скільки завгодно часу; перед завантаженням нової гри чи потрібно питати дозвіл батьків; чи можна позначати в соціальних мережах і іграх свою геолокацію і іншу особисту інформацію; чи треба встановлювати контроль екранного часу; чи можна користуватися гаджетами вночі і перед сном.	5 хв.
3	Вправа дошка правил	Діти мають поділитися якими правилами у взаємодії з Інтернетом вони користуються. Потім кожен	10хв.

		учень має записати/намалювати на аркуші паперу одне правило і передати аркуш іншому учню. Після чого, якщо залишились, не озвучені правила – соціальний педагог їх озвучує і дописує.	
4	Соціальна реклама	Перегляд відеоматеріалу на тему Інтернет-залежності	5хв.
5	Обговорення відео	Діти висловлюють свою думку щодо побаченого, рефлексують щодо причин, наслідків та профілактики	10хв.
6	Вправа «Ознаки інтернет-залежності»	Робота в групах. Кожна група отримує картку з описом ознак інтернет-залежності. Мають визначити до якої категорії вони відносяться: фізичні, психологічні, поведінкові	5хв.
7	Вправа «Ситуація»	Продовжується робота в групах. Діти отримують картки з описом життєвої ситуації героя з інтернет-залежністю. Треба визначити причини, наслідки, способи подолання.	10 хв.
8	Вправа «Альтернативний світ»	Скласти перелік занять, якими можна зайнятись в протигагу проведення часу в Інтернеті	5хв
9	Прощання	Рефлексія. Діти, розповідають, що для них нового було на цьому занятті.	5хв.

2.3 Методичні рекомендації батькам і педагогічним працівникам щодо правил безпечної поведінки в інтернеті

Для отримання дитиною максимальної користі від досвіду використання гаджету та інтернету, важливо говорити та навчати дитину онлайн-безпеці, оскільки від цього залежить захист дитини від ризикованого контенту та невідповідного змісту, який маленький користувач може випадково побачити.

З віком цікавість та можливість пізнання інтернету зростає, що збільшує кількість небезпек для дитини в онлайн-просторі. Тож необхідно починати говорити з дитиною про власну безпеку в інтернеті з того моменту, як тільки дорослі дають телефон чи планшет, який в свою чергу, має бути технічно налаштований для безпечного користування інтернетом: на пристроях вимкнути можливість пошуку через диктування; встановити батьківський контроль на всіх гаджетах, якими користується дитина. Це можна зробити через налаштування смартфона чи браузера, а також за допомогою встановлення програми Kidslox чи Google Family Link; для безпечного користування дітьми інтернетом рекомендовано встановити YouTube Kids - це спеціальний формат звичного ютуба, який націлений саме на онлайн безпеку дітей під час перегляду мультфільмів чи відео, а також Safe Search Kids для безпечного пошуку в інтернеті; встановити паролі на гаджети, які будуть відомі тільки дорослим. Таким чином дитина не зможе використовувати гаджет та додатки без відома батьків. Встановити ліміт часу на гаджетах чи у додатках. Вони самостійно вимикаються, коли пройде встановлений час [2].

Дослідженням, яке проводилось в Києві та області в 2021 році визначено, що найуразливішим віком для небезпечної поведінки в інтернеті є учні 5–8 класів (10–14 років). В даний період, починається активний пошук друзів, референтних груп та самостійне користування інтернетом. У результаті, дитина, не володіючи компетенціями щодо безпечної поведінки в інтернеті, може стати жертвою інтернет шахрайства чи насильства. Підлітки

схильні недооцінювати ризики цифрового середовища та переоцінювати власну компетентність щодо поведінки у ньому[13].

Перше, що батьки мають пояснити своїм дітям про ризики і загрози в інтернеті – це те, що ці ризики дійсно існують і які наслідки від них можуть бути. Довіра і повага – є запорукою здорових відносин між батьками та дітьми, необхідно створити такі умови, щоб підлітки розуміли – в будь-якій проблемній ситуації (у тому числі і в мережі), вони можуть розраховувати на допомогу батьків. Для забезпечення формування безпечної поведінки дітей в інтернеті необхідно:

1. Спілкуватись з дитиною. Ознайомити дитину існуючі ризики і можливі наслідки. Пояснити до кого можна звернутися за допомогою; Обговорювати з дитиною новини з соціальних мереж, розвивайте критичне мислення, цікавитись онлайн життям дитини: в яких мережах вона зареєстрована, в які онлайн ігри грає, який контент споживає.

2. Угода про користування інтернетом та гаджетами. Корисним буде створити разом з дитиною угоду про користування інтернетом. Змістом угоди мають бути правила користування інтернетом і гаджетами, наприклад: де заборонено вдома користуватись гаджетами (під час споживання їжі, за декілька годин до сну...), скільки часу можна користуватися гаджетами, яку інформацію не можна надавати в соцмережах. Важливо вказати наслідки невиконання угоди і пам'ятати, що угода поширюється не тільки на дитину, але і на батьків.

3. Необхідно навчити дитину ставитися до гаджету та інтернету як до технічних ресурсів, які вимагають оволодіння знаннями та навичками, а не як до джерела отримання емоцій. Наприклад, допомогти оволодіти азами програмування, фотошопу, займатися, комп'ютерною графікою, анімацією тощо.

4. Надзвичайно корисним у налагодженні та зміцненні стосунків між батьками і дітьми є родинні традиції та ритуали. Вони зближують всіх членів родини, розвивають навички живого спілкування та взаємодії. Таким чином дитина привчатиметься слухати і чути інших, вільно ділитися з батьками своїми турботами та проблемами, говорити про власні переживання та почуття, навчатиметься емпатії. Родинні традиції та ритуали допомагають дізнатися більше один про одного кожному членові сім'ї, стати відкритішими одне до одного і краще розуміти внутрішній світ одне одного. Це час, коли родина проводить без гаджетів у тісній взаємодії з дітьми.

Саме доброзичливе ставлення та довірливе спілкування батьків з дитиною є основою у побудові міцних взаємостосунків. Коли дитина може на сто відсотків довіряти своїм батькам, отримати підтримку та допомогу у будь-яких ситуаціях, навіть коли дитина вважає себе винною, то це сприяє установленню дружніх стосунків між ними. І тільки тоді батьки стають авторитетами для своєї дитини. В такій атмосфері дитина буде більше дослухатися до батьківських роз'яснень щодо безпечної поведінки в Інтернеті: чому не варто викладати свою адресу в інтернеті; чому треба закрити свій профіль у соцмережах; чому не треба зустрічатися з людьми, яких ти знаєш тільки онлайн; що не слід ділитися подробицями свого приватного життя тощо. А якщо виникають такі ситуації слід розповідати батькам. Вони не сваритимуть, а допоможуть виправити ситуацію та зрозуміти власні помилки.

Діяльність педагогічних працівників щодо формування інтернет-безпечної поведінки дитини, так само як і робота батьків у цьому напрямку, є об'ємною, потребує постійного оновлення знань про цифрові технології та інтернет, вікові особливості сучасних дітей, методів та форм взаємодії з ними та їхніми батьками, щоб спільна діяльність педагогів та батьків з дітьми була ефективною та дієвою. Педагогічним працівникам можна рекомендувати наступне:

1. Забезпечення закладу безпечною шкільною інтернет-мережею.

2. Налагодженню ефективної співпраці вчителя і дитини сприятиме розробка правил користування особистими гаджетами (мобільний телефон, планшет, ноутбук тощо) в самому навчальному закладі, під час уроків та перерв. Мета цих правил – контроль дотримання регламенту використання гаджетів під час навчально-виховного процесу. Варто до розробки та обговорень правил залучати самих дітей та батьків, щоб це були спільно прийняті норми.

3. Залучення до співпраці різних громадських організацій, що працюють у сфері просвітницької і профілактичної діяльності щодо інтернет-безпеки.

4. Урізноманітнювати форми та методи просвітницької та профілактичної роботи, збільшити кількість застосування вербальних методів: окрім лекцій та бесід, годин спілкування, які передбачають пасивне сприйняття інформації, краще застосовувати диспути, дискусії, вікторини, квести, брейнринги, які активно залучають слухачів, дозволяють учасникам висловлювати власну думку та доводити її, а також інтерактивні методи передачі інформації (тренінги, сюжетно-рольові ігри, ярмарки, акції, вправи, перегляд художніх відеороликів, фільмів, мультфільмів, з подальшим їх обговоренням, знімання соціальних відеороликів та фоторобіт тощо).

5. Під час організації просвітницько-профілактичних заходів слід врахувати зворотній ефект інформування з метою попередження. Під час заходів не потрібно детально зосереджуватись на змістові самих ризиків інтернет-середовища, необхідно сконцентрувати увагу учнів на можливих наслідках для його власного здоров'я та життя, а також оточуючих його людей.

6. Педагогам слід пам'ятати про їх власну онлайн-репутацію, яка має вплив на репутацію навчального закладу. Вчителів, педагогів потрібно слідкувати за інформацією, яку він поширює в соціальних мережах. Необхідно самим слідувати тому що пропагується дітям, для того щоб образ вчителя був цілісним як офлайн так і онлайн. Обов'язково розповідати підліткам про

важливість онлайн-репутації, як правильно її формувати, як дбати про її безпеку.

7. Постійно поновлювати свої знання і покращувати навички цифрової медіаграмотності. Необхідно бути в курсі того, які ризики та загрози на підлітків можуть чекати в Інтернеті, як діти проводять свій час у цифровій мережі, цікавитися їхніми вподобаннями. Це допоможе краще зрозуміти дітей та встановити з ними довірливі взаємини швидше й легше.

8. У разі зіткнення учнями з онлайн-ризиками і загрозами необхідно знати як надати дитині допомогу: створити умови для розмови. Підібрати правильний час та місце, забезпечуючи комфорт дитині та конфіденційність; заспокоїти дитину, тим що вона у безпеці, ви поруч; слідкуйте, щоб ваш тон не був занадто серйозним, будьте спокійними і дружніми у розмові з дитиною; використовуйте зрозумілі для дитини слова; питання мають бути відкритими, щоб дитина мала змогу поділитися з вами, що її бентежить; дозвольте дитині розповідати так як вона хоче, у своєму ритмі; уникайте критики і звинувачень; використовуйте «Я-повідомлення»; будьте терплячі, адже розмова може бути страшною для дитини, якщо вона зіштовхнулася з онлайн-злочинцем цілком можливо, що він міг залякувати дитину, страшними наслідками у разі розкриття дитиною даної ситуації; дитина яка зіштовхнулася з онлайн-ризиком потребує підтримки; не надавайте ситуації зайвого розголосу, інформація не повинна розповсюдитись далі батьків, адміністрації закладу та компетентних органів; щоб не травмувати дитину уникайте публічних обговорень; для збереження доказів дитина має зробити скріни переписок; щоб запобігти розповсюдженню фото та відео-матеріалів, компрометуючого характеру необхідно видалити їх з діалогів дитини, хмаросховищ, з соціальних мереж через адміністрацію ресурсу; неодмінно треба направити дитину на консультацію психолога, для з'ясування чи є потреба у психологічній допомозі.

Непоодинокі випадки коли педагогічний працівник чи адміністрація закладу освіти - єдина допомога, на яку може розраховувати дитина, саме тому вони мають дуже уважно ставитися до кожного учня.

Висновки до другого розділу

Передусім хотілось би зазначити, що забезпечення безпеки в інтернеті – частина державної політики із забезпечення громадської безпеки. Україна взяла стрімкий курс на цифровізацію. «Наше завдання сьогодні — щоб українці не тільки могли користуватися онлайн-сервісами, але й відчувати себе захищеними в цифровому середовищі. Кібербезпеку та цифровізацію неможливо розділяти. Робота приватного сектору, безпека громадян — усе це тепер є частиною національної безпеки, і цим має опікуватися держава», — Михайло Федоров, міністр цифрової трансформації України 2019-2023рр.

Досліджуючи питання формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті ми спробували узагальнити отримані знання і досвід в рекомендаціях для педагогів, батьків та дітей. Треба зазначити, що лише за умови створення сприятливої атмосфери вдома та навчальному закладі профілактична і просвітницька робота по формуванню безпечної поведінки в Інтернеті буде ефективною та результативною.

В основі даних рекомендацій є врахування основних ризиків і загроз на які діти наражаються в онлайн-просторі, адже основними причинами через які юні користувачі можуть зазнати шкоди є недостатня обізнаність з цими ризиками і способами захисту від них, також недостатній емоційний контакт з батьками, відсутність можливості для самовираження, низький комунікативний рівень у міжособистісному спілкуванні з однолітками. Враховуючи названі фактори батьки та педагоги повинні підтримати дитину і допомогти у формуванні патернів безпечної поведінки онлайн та способів самозахисту в мережі.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи можемо стверджувати, що задля формування і розвитку безпечної поведінки дітей в інтернеті важлива систематична, спільна робота батьків, педагогів, держави та самих дітей, тільки так можна досягнути результатів у вигляді безпечного онлайн-простору, без порушення прав та свобод дітей. Саме недостатня захищеність дітей в цифровому середовищі, систематичні порушення прав і свобод, збільшення кількості злочинів в інтернеті, жертвами яких є діти зумовлюють надзвичайну актуальність нашого дослідження, адже все це наслідок низького рівня обізнаності суспільства в темі онлайн-ризиків та загроз в кібер-просторі.

Мета дослідження була досягнута, а завдання – виконані, а саме:

1. була виконана робота з вивчення та аналізу інформації по темі дослідження, такої як різноманітні посібники, наукові статті, законодавство, державні освітні проекти. Зокрема визначено, що відповідно до вікової психології раннє залучення до цифрового середовища є шкідливим для фізичного, когнітивного та психологічного розвитку дитини;

2. окреслено коло потенційних онлайн ризиків і небезпек, які включають ризики контакту (сексуальна експлуатація, онлайн-грумінг, сексторшен, кібербулінг), ризики контенту (шкідливий контент, дезінформація і маніпуляція), ризики поведінки (секстинг, «групи смерті»), ризики здоров'я (надмірний екранний час, інтернет-залежність). Встановлено, які саме причини приводять до ризикованої поведінки в інтернеті, загалом у цифровому середовищі дитина прагне компенсувати дефіцит того, що не може отримати від батьків, друзів, соціуму загалом;

3. в ході роботи було створено Програму формування безпечної поведінки в інтернеті, розроблені рекомендації для батьків та педагогів завдяки яким можна забезпечити формування у дітей безпечної онлайн-поведінки. Наголошено на необхідності проведення заходів у таких форматах, де учні зможуть брати активну участь (ігри, тренінги, диспути, дискусійні клуби, відеозйомка соціальної реклами) адже це дасть більший результат ніж пасивне

прослуховування лекцій. Діти відчують свою залученість до процесу, свою суб'єктність, зможуть зайняти проактивну позицію у формуванні навиків безпечної поведінки онлайн.

Відповідно до Закону України «Про освіту» формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками є одним з основних принципів освітньої діяльності (стаття 6). А обов'язками педагогічних працівників є «захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою» (стаття 54).

Саме для забезпечення дотримання та захисту прав і свобод дитини, необхідне формування безпечної поведінки дітей в Інтернеті. Взагалі, навички безпечної поведінки не формуються самі собою. Необхідно докласти неабияких зусиль батькам, педагогічним працівникам, державі, суспільству загалом щоб спочатку сформувати фундамент – розуміння дитиною важливості безпечної поведінки онлайн, потім – допомогти дитині (підлітку) сформувати та розвинути навички безпечної поведінки в інтернеті, щоб в результаті отримати безпечний онлайн-простір для всіх користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гресь Анна. (2020). Діти та гаджети. Секрети розумного спілкування. Харків. Основа. 144с.
2. Дьякова Анастасія, Касілова Аліна (2021). Діти та батьки в інтернеті: путівник для безпечної подорожі. Харків. Талант. 256с.
3. Дія. Цифрова освіта. URL: <https://osvita.diiia.gov.ua/>
4. Захист дітей у цифровому середовищі рекомендації для батьків та освітян 2020. Міжнародний союз електрозв'язку. URL: <https://thedigital.gov.ua/>
5. Захист прав дитини в діяльності соціального педагога навчального закладу : [метод. рек.] / авт. кол. за. ред.: Ю. А. Луценка, В. Г. Панка. – К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016 – 73 с.
6. Закон України «Про освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Кочарян А., Гущина М. (2015). Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всевітній мережі: навчально-методичний посібник. Київ: «Орландія», 100с.
8. Лимовченко І., Максименко С. (2013). Діти в інтернеті: посібник для батьків. Київ: Видавничий будинок «Аванпрост-Прим», 48с.
9. Лубенець, І. Г. (2021). Сексуальне насильство щодо дітей у цифровому середовищі: стан, тенденції, шляхи запобігання. Захист дитини від насильства та жорстокого поводження: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 3 черв. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 80–85.
10. Луї Стовелл. Життя онлайн. Київ: Книголав, 2022.-144с.
11. Міжнародна конференція «Безпечний онлайн: Сучасні виклики» (день 1) URL: <https://youtu.be/1RkEVa6S2uc>
12. Міжнародна конференція «Безпечний онлайн: Сучасні виклики» (день 2) URL: <https://youtu.be/5UuL48nl30g>
13. Освітньо-інформаційна платформа Stop_sexting URL: <https://stop-sexting.in.ua/>
14. Права дитини: Збірник документів. - Львів, 2019.

15. Рекомендації щодо онлайн-безпеки для педагогічних працівників.
Аліна Касілова. URL: <https://stop-sexting.in.ua/>
16. Національна дитяча гаряча лінія. Ла-Страда. України.2020. URL:
<https://cutt.ly/8S5PxVt>
17. Міністерство цифрової трансформації України. URL:
<https://thedigital.gov.ua/>
18. Кіберполіція України URL: <https://cyberpolice.gov.ua/>
19. Токарева Н.М. Основи вікової психології : навчально-методичний посібник / Н. М. Токарева, А. В. Шамне – Кривий Ріг, 2013 – 283 с.
19. Черних О.О. (2020). Онлайн : навчально-методичний посібник. Київ: ВАІТЕ.
20. Черних О.О. (2017). Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «ЦП КОМПРИНТ».
21. UNICEF Україна URL: <https://www.unicef.org/ukraine/>